

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Sikkeler Işığında Thyateira'da Agon'lar

Agones at Thyateira in the Light of Coins in the Roman Imperial Period

Merve SARILAR ÖZDEMİR*

Öz: Bu makalede Roma İmparatorluk Dönemi Thyateira sikkelerindeki *agonistik* tipler ve sikkeler aracılığıyla kentte düzenlenen *agon*'lar incelenmektedir. Sikkelerin yanı sıra epigrafik belgelerden de faydalanarak Thyateira'da düzenlenen *agon*'lara değinilmektedir. *Agonistik* tipler ilk olarak Elagabalus sikkelerinde görülmektedir ve çeşitli tipler mevcuttur. Bu sikkeler arasında ödül tacının olduğu seriler yoğunluktadır. Ödül tacı, bazı serilerde tek olarak; bazı serilerde ise bir masa üzerinde betimlenmektedir; Iulia Soaemias'a ait bir sikkede ise Apollon *Tyrimnaios*, ödül tacını elinde tutmaktadır. Bunun yanı sıra Elagabalus sikkelerinde, Apollon *Tyrimnaios* ile imparator tokalaşırken, ödül tacının aralarında yer aldığı seriler de mevcuttur. Benzer bir betim Annia Aurelia Faustina'ya ait bir seride Tyche ile imparatorun tokalaştığı sikkelerde de görülmektedir. Bunların dışında Elagabalus sikkelerinde amphora ve içerisinde iki palmye dalının olduğu seri de mevcuttur. Severus Alexander, I. Philippus ve Valerianus sikkelerinde görülen tipler ise, Elagabalus sikkelerinde görülen tiplerin devamı niteliğindedir. Kentte düzenlenen en önemli *agon*'lardan biri MS III. yüzyılda Elagabalus zamanında gerçekleşen *Augousteia*'dır ve sikkelerin lejandlarında bu *agon*'un ismi yer almaktadır. Thyateira'da Apollon *Tyrimnaios* adına yapılan *Tyrimneia* ve *Asklepieia* festivali gibi yerel festivaller de düzenlenmiştir. Makaledeki katalog genel itibariyle yayımlanmış kataloglardaki sikkelerden oluşmaktadır. Fakat Aydın Müzesi koleksiyonuna, Aydın'ın Söke ilçesinden satın alma yoluyla kazandırılmış bir sikke ise bu makale kapsamında yayımlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Thyateira, Agonlar, Agonistik Tipler, Elagabalus, Augousteia, Tyrimneia

Abstract: This article is about the *agonistic* types minted at Thyateira during the Roman Imperial Period and the *agones* organized in the city through the means of these coins. *Agones* organized at Thyateira are mentioned based on epigraphic documents as well as coins. *Agonistic* types are first attested in the reign of Elagabalus with some variety. Among these types, series with a prize crown are frequent. The prize crown depicted alone in some of the series; in some other series depicted on a table. One coin of Iulia Soaemias depicts Apollon *Tyrimnaios* holding the prize crown in his hand. In addition to this there are also series coins of Elagabalus the prize crown is placed between the emperor and Apollon *Tyrimnaios* handshaking. A similar depiction is also found on the coins of Annia Aurelia Faustina with Tyche and the emperor shaking hands. In addition, coins of Elagabalus have a series with an amphora with two palm fronds in it. Types attested on the coins of Severus Alexander, Philippus I and Valerianus seem to continue the types of Elagabalus. One of the most important *agones* held in the city was the *Augousteia*, which took place during the reign of Elagabalus, in the third century AD, and *Augousteia agones*'s name is inscribed in the coin legends. Local festivals, such as *Tyrimneia* held for Apollon *Tyrimnaios* and *Asklepieia*, were also organized at Thyateira. The catalogue given in the article comprises specimens from published catalogues; however, one coin acquired through purchase from Söke by the Aydın Museum is also published herewith.

Keywords: Thyateira, Agones, Agonistic types, Elagabalus, Augousteia, Tyrimneia

* Doktora Öğrencisi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul. sarilarm@gmail.com., <https://orcid.org/0000-0002-7957-209X>. Bu çalışma İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı'nda devam edilmekte olan Thyateira: Tarihi ve Sikkeleri adlı doktora tez çalışmasından faydalanılarak oluşturulmuştur.

Giriş

Lydia'nın kuzeyinde Mysia'nın sınırında, Pergamon ile Sardeis arasında bir mevkide kurulmuş olan Thyateira, bugün Manisa iline bağlı Akhisar ilçesinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Kent, bulunduğu konum itibarıyla Mysia ile Lydia arasındaki bağlantıyı sağlayan ana güzergâhlardan biriydi. Dolayısıyla Pergamon ile Sardes arasında adeta bir köprü vazifesi görmekteydi. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Thyateira, Küçük Asya'da yerel ekonominin en önemli kollarından biri olan tekstil üretimi ve buna bağlı olarak gelişen tekstil ticareti (Benda-Weber 2013, 173) sayesinde bölgenin önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmişti (Zimmermann 2002, 146-154; Tzachili 2012, 12). Şüphesiz kentin sahip olduğu coğrafi konumu ve önemli bir yol ağının üzerinde kurulmuş olması bu duruma etkendi. Çünkü bu yol ağı sayesinde kent, ticaret ağını genişletmişti (Benda-Weber 2013, 184-186). Thyateira'nın Hadrianus'un MS 131-132 yılları arasında kurmuş olduğu *Panhellenion*'a (Boatwright 2000, 150) üye kentlerden biri olması, Caracalla zamanında *conventus* merkezi (IGR IV 1287= OGIS 517) haline getirilmesi kentin bölge içerisindeki konumunu daha da güçlendirmişti. Ayrıca kentte düzenlenen festivaller de Thyateira'nın prestijini ve ekonomisini olumlu yönde etkilemiş olmalıydı. Çünkü bu festivaller aracılığıyla kente gelen çok sayıda ziyaretçi kentin ekonomisine katkı sağlamaktaydı. Bu makalede de Thyateira'da Roma İmparatorluk Dönemi'nde düzenlenen festivaller ve bu bağlamda *agon*'lar sikkeler ışığında ele alınmaktadır. Sikkelerin yanı sıra sadece yazıtlar yardımıyla da bilgi sahibi olduğumuz *agon*'lara da bu çalışma kapsamında değinilmektedir. Bu *agon*'ların niteliği ve özellikle sikkelerdeki *agonistik* tipler tetkik edilmektedir.

Hellen toplumunun temel öğelerinden biri olan *agonistik* festivaller, Hellen kimliğini bir anlamda tanımlamaktadır ve rekabetin somut bir örneğini ortaya koymaktadır (Leschhorn 1997, 87; van Nijf 1999, 176-177; 2001, 307; Aneziri 2014, 427). Arkaik ve Klasik dönemlerde tanrıları onurlandırmak adına düzenlenen festivaller arasında şüphesiz Olympia, Pythia, Isthmia ve Nemea adı verilen *Panhellenik* festivaller gelmekteydi (Spawforth 1989, 193; van Nijf 1999, 177; Scanlon 2002, 29; Fauconnier 2018, 19, 23). Akdeniz dünyasında yaşayan Hellenlerin odak noktası olan bu festivaller, Arkaik Dönem'den itibaren en önemli ve en prestijli oyunlar arasında yer almaktaydı (Fauconnier 2018, 53). Dolayısıyla bu durum süreklilik arz etmiş ve ilk önce Hellenistik Dönem'de daha sonra Roma İmparatorluk Dönemi'nde bu dört büyük *Panhellenik agon* dikkate alınarak *isopythia*, *isonemea* ve *isolympia* olarak düzenlenmiş ve çok sayıda *agon* yeniden kurulmuştu (van Nijf 1999, 180; Scanlon 2002, 46-47; Uzunaslın 2005, 39-41; Uzunaslın 2008, 117-118; Remijsen 2011, 107; Aneziri 2014, 428; Fauconnier 2018, 10, 54). Ayrıca bu festivaller kapsamında Hellen ile Hellen olmayan arasındaki sınır ilk önce Hellenistik Dönem'de, daha sonra Roma İmparatorluk Dönemi'nde farklı etnik topluluklar aracılığıyla değişen ve gelişen toplum yapısına bağlı olarak da ortadan kalkmıştı (van Nijf 1999, 177; van Nijf 2001, 310). Hellenistik Dönem'de tanrıların yanı sıra kralların onuruna da festivaller yapılmaktaydı. Bu festivaller genellikle kentlerle kral arasında ilişkinin politik bir aracı olarak görülmüştü (Price 2004, 73-76; Uzunaslın 2005, 42; Aneziri 2014, 424). Benzer bir durum Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam etmiş ve Küçük Asya'daki birçok kentte imparatorlar adına düzenli olarak festivaller düzenlenmişti (van Nijf 2001, 311; Price 2004, 184; Uzunaslın 2005, 40).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde özellikle MS II. yüzyılda, Hellen kültürüne olan ilginin yeniden canlanmasıyla birlikte imparatorların yönetimi altında Küçük Asya'da birçok kentte *Panhellenik* festivaller düzenlenmeye devam etmiş (Robert 1982, 38; van Nijf 2001, 310-311; Remijsen 2011, 107) ve bu festivaller uluslararası (*oikoumenikos*) bir kimlik kazanmıştı (van Nijf 1999, 180; 2001, 311; Klose 2005, 126; Aneziri 2014, 430). Kısacası her milletten ve her

bölgeden atletlerin bu *agon*'lara katılma hakkı doğmuştu (Klose 2005, 126). Franke, bu konuda Olympia, Pythia, Isthmia ve Nemea gibi *Panhellenik* festivallerin Küçük Asya'da birçok kentte benzer fakat daha gösterişsiz bir şekilde yapıldığını söylemektedir (Franke 2007, 31).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentlerde düzenlenen bu *agonistik* festivaller arasında belki de en önemlisi *hieroi kai stephanitai agones* olarak adlandırılan kutsal çelenk oyunlarıydı (Spawforth 1989, 194; Scanlon 2002, 29; Anezeri 2014, 427). Bunun dışında yarışmalara katılan ve kazanan atletlere para ödülünün verildiği ve diğeri kadar prestijli olmayan yerel bir niteliğe sahip *agones thematikoï* adı verilen *agon*'lar da bulunmaktaydı (Spawforth 1989, 194; van Nijf 1999, 180; Scanlon 2002, 29; Klose 2005, 126; Anezeri 2014, 427).

Thyateira'da Agon'lar

Lydia'nın orta ölçekli kentlerinden biri olan Thyateira'da ele geçen yazıtlar, kentte düzenlenen festivallerin *Panhellenik* festivallerden yerel *agon*'lara kadar çeşitlilik arz ettiğini göstermektedir. Ayrıca imparatorlar adına festivaller de kentte organize edilmişti. Thyateira'da düzenlenen festivaller hakkında bilgileri genellikle *agon*'larda yarışmış atletlerin onurlandırma yazıtlarından ve sikkelerden edinmekteyiz. Bunun dışında festival boyunca düzeni sağlayan, gerekli ihtiyaçları temin eden, masrafları üstlenen ve yarışmaları organize eden *agonothetes* gibi maliyeti yüksek bir kamusal bir görevi yerine getiren, Thyateira'nın elit kesimine mensup kişilerin onurlandırma yazıtları da bu konuda bize yol göstermektedir. Thyateira'da *agonothetes* olarak sadece erkeklerin değil, eşlerinin de görev aldığını gösteren yazıtlar mevcuttur (van Bremen 1996, 73-74). Tl. Cl. Sokrates'in ve karısı Antonia Caecilia'yı (*TAM* V, 2 976 = *IGR* IV 1238; van Bremen 1996, 330) ve bunun dışında L. Aurelius Aristomenes'in karısı Aurelia Tatia'yı buna örnek verebiliriz (*TAM* V, 2 944 = *CIG* 3483; van Bremen 1996, 330).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Küçük Asya'da birçok kent, imparatorlar adına festival düzenlemekteydi (Mitchell 1993, 219). Hadrianus da bu imparatorlardan biridir. (Ziegler 1985, 67-68; Boatwright 2000, 99). Hadrianus onuruna yapılan festivallerden bazıları imparator kültüyle alakalı olurken, bazıları ise imparatorun kente yaptığı ziyaretle ilişkiliydi (Boatwright 2000, 99-101). Thyateira'da MS 123 yılında (*CIG* 3491; Weiss 1995, 218; Boatwright 2000, 99) Hadrianus onuruna düzenlenen *Hadrianeia* festivalinin de (*TAM* V, 2 1022; Lämmer 1967, 190; Karl 1975, 5; Mitchell 1993, 219; Fauconnier 2018, 141) imparatorun, Thyateira'ya yapmış olduğu ziyaretle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Magie 1950, 616; Weiss 1995, 218; Boatwright 2000, 99-101). Bu konuda diğer bir görüş ise festivalin *Koinon Asia* ile ilgili olduğu yönündedir (Fauconnier 2018, 130, 141). Kentin bu festival kapsamında *neokoros* ünvanı alıp almadığı ise bilinmemektedir (Burrell 2004, 337). *Hadrianeia* festivali muhtemelen imparatorun kente yapmış olduğu ziyaretle alakalı olmalıydı.

Kentte, imparator onuruna düzenlenen festivallerden bir diğeri ise Severus Alexander zamanında düzenlenen *Severeia* festivalidir. Yazıtlarda, bu festival kapsamında atletlerin *pankration* (*IGR* IV 1264 = *TAM* V, 2 1007; Çokbankir 2010, 237 no. 199; *TAM* V, 2 1008; Blanco-Pérez 2018, 26, dp. 107) ve *pale* (=güreş) dallarında yarıştıkları anlaşılmaktadır (*TAM* V, 2 1009; Çokbankir 2010, 237-238, no. 200; Blanco-Pérez 2016, 276; Blanco-Pérez 2018, 26, dp. 107). Kentte ele geçmiş bazı yazıtlardan da anlaşıldığı üzere bu *agon*, imparatorun zaferiyle ilişkilendirilmektedir (*IGR* IV 1266 = *TAM* V, 2 949; *IGR* IV 1268 = *TAM* V, 2 1008; Blanco-Pérez 2016, 276; Blanco-Pérez 2018, 26, dp. 107) ve Severus Alexander'ın MS 233 yılında Syria Seferi sonrasında elde ettiği zaferle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Blanco-Pérez 2016, 276; Blanco-Pérez 2018, 26, dp. 107). Bu tarz *agon*'lar, Severus Hanedanlığı zamanında benzer bir şekilde Kilikya'da ve Pisidia'da da karşımıza çıkmaktadır (Ziegler 1985, 75, 87-88, 90-98; Blanco-Pérez 2018, 23-26).

Thyateira'da düzenlenen en önemli festivallerden biri MS III. yüzyılda Elagabalus zamanında düzenlenmiş olan *Augousteia* festivalidir (Fauconnier 2018, 141). Bu festivalle ilgili bilgileri kentte onurlandırılmış atletlere ait yazıtlardan ve sikkelerden edinmekteyiz. Sikkelerde ve yazıtlarda bu *agon*, *Augousteia pythia* olarak geçmektedir (*IGR IV 1252 = TAM V, 2 1019; IGR IV 1251 = TAM V, 2 1018; Pleket, 2010, 159; Çokbankir 2010, 234, no. 196*). Kentte ele geçen bir yazıtta ise "*hieron agona eis elastikon Augousteion isopythion*" olarak karşımıza çıkmaktadır (*IGR IV 1251= TAM V, 2 1018; Çokbankir 2010, 234, no. 196*). Dolayısıyla bu yazıt Thyateira'daki bu festivalin, Delphoi'da düzenlenen *Pythia agonu*'yla eşit ve tüm Yunan kentlerindeki atletlerin de katılabilme hakkına sahip olduğunu göstermektedir (Pleket 2010, 159). Aynı zamanda yarışı kazanan atletin, vatandaşı olduğu kente görkemli bir şekilde giriş yapma (*eis elastikos*) hakkı elde ettiği anlaşılmaktadır (Newby 2005, 13; Erol- Özdzibay 2011, 253, 395). Küçük Asya'da benzer bir *epitheton* kombinasyonu ise Side kentinde düzenlenen *Pythia agon*'unda görülmektedir (Pleket 2010, 159; Uzunaslın 2008, 120). Roma İmparatorluk Dönemi'nde *Panhellenik* festivaller gibi önemli ve büyük festivaller imparatorun izniyle yapılmaktaydı (Mitchell 1990, 224; Klose 2005, 131; König 2005, 164; Newby 2005, 247). Dolayısıyla Thyateira'da düzenlenmiş bu büyük festival de imparatorun izniyle gerçekleşmiş olmalıydı (Remijsen 2011, 107).

Augousteia festivali ile ilgili olarak sikkelerin yanı sıra yazıtlar da bu konuda bize bilgi vermektedir. Thyateira'da bulunmuş, MS III. yüzyıla tarihlenen Gaius Perelius Aurelius Aleksandros'un onurlandırıldığı yazıtta göre atlet, *Augousteia agon*'unda yarışmıştır (*IGR IV 1251 = TAM V, 2 1018; Çokbankir 2010, 234, no. 196 (A); IGR IV 1252 = TAM V, 2 1019 = Çokbankir 2010, 235, no. 196 (B)*). Smyrna'da ele geçmiş diğer bir yazıtta Thyateiralı Aurelius Apollinarius isimli atletin farklı *agon*'larda yarıştığı, Philadelphia'da, Byzantion'da ve Smyrna'da vatandaşlıkla onurlandırıldığı ve Thyateira'daki *Augousteia agon*'unda ise *dolikhodromos* (=koşu) dalında zafer kazandığı anlaşılmaktadır (*IK 24.1 Smyrna no. 667; CIG 3206; IGR IV 1419*). Thyateira'da bu tarzda görkemli ve önemli bir *agon*'un düzenlenmesi, bu *agon* için farklı kentlerden atletlerin katılması ve derece alması Thyateira'nın prestijini olumlu yönde etkilemiş olmalıydı. Benzer bir durum *agon*'a katılıp derece almış atletler için de geçerliydi. Bunun yanı sıra kente gelen ziyaretçiler de kent ekonomisinin canlanmasına katkı sağlayan unsurlardan biriydi (Klose 2005, 126).

Küçük Asya'da birçok kentte olduğu gibi Thyateira'da da, yerel festivaller düzenlenmekteydi. Bunlardan biri kentin baş tanrısı Apollon *Tyrimnaios* onuruna yapılan *Tyrimneia* festivalidir (Schmidt 1943, 1867; Robert 1948, 72-79; *TAM V, 2 983; Moretti 1953, 194; Fauconnier 2018, 141*). Lesbos Mytilene'den ele geçen bir yazıtta Pergamon'daki *Asklepieia* festivalinde zafer kazanan Aneketos oğlu Aneketos'un daha sonra Thyateira'daki *Tyrimneia* festivaline katıldığı ve *dolikhodromos* (=koşu) dalında yarıştığını anlaşılmaktadır (*IG XII,2; Fauconnier 2018, 141*). Festivale katılan diğer bir atlet ise Thyateiralı Aurelius Pamphoros ise *pale* (=güreş) dalında yarışmıştır (*TAM V, 2 1011; Çokbankir 2010, 396, no. 428*).

Thyateira'da düzenlenen bir diğer yerel festival ise *Asklepieia*'dır. Bu festivalin Thyateira'ya yakın bir mesafede yer alan Pergamon'da düzenlenen *Asklepieia* festivalinin bir benzeri olduğu düşünülmektedir (Fauconnier 2018, 141). *Asklepieia* festivalinde Gaius Perelius Aurelius Alexandros isimli atlet *pankration* dalında yarışmıştır (*TAM V, 2 1017; Çokbankir 2010, 235, no. 196 (B); Blanco- Pérez 2016, 276*). Dolayısıyla bu atletin sadece *Augousteia pythia agon*'unda değil, aynı zamanda *Asklepieia* festivalinde de yarıştığı anlaşılmaktadır. *Asklepieia* festivaline bunun dışında Lenaios adlı bir atletin de katıldığı ve *pale* (=güreş) dalında yarıştığı bilinmektedir (*TAM V, 2 1013, Çokbankir 2010, 239, no. 203*).

Agonistik Tipler

Kentlerde düzenlenen festivallerin ana ögesini *agon*'lar oluşturmaktaydı (Newby 2005, 247; Klose 2005, 125; Erol-Özdizbay 2012, 203). Dolayısıyla sikkelerde yer alan tipler de bir anlamda festivali temsil etmekteydi. Thyateira'da *agon*'larla ilgili betimler ilk olarak Elagabalus'un sikkelerinde, T. Klaudios Stratoneikianos'un *magistratus*'luğunda karşımıza çıkmaktadır (Bennett 2014, 43). Elagabalus sikkelerinde genel olarak ödül tacının olduğu seriler yoğunluktadır (Fig. 1.e;1.1; 2.a; 3.b; 7.a;7.c Tablo 1) Literatürde genellikle ödül tacı olarak tanımlanan bu tasvir (Dressel 1904, 36-37; Erol-Özdizbay 2012, 204-205; 2018, 366-368) bazen işlevi açısından ödül kupası olarak da nitelendirilmektedir (Rumscheid 2000, 79-80; Erol-Özdizbay 2012, 205-206, 210). Şüphesiz ödül tacının formu ve boyutları araştırmacıları bu tarz bir yaklaşıma sevk etmişti (Salzmann 1998, 97; Erol-Özdizbay 2012, 205-206).

Ödül tacı ve içerisinde palmiye dalının olduğu sikke tipi, bazı serilerde tek başına (Fig. 1.e; 1.1 ;8.b); bazı serilerde ise bir masa üzerinde betimlenmektedir (Fig. 2.a; 3.b). Masa üzerinde bir ödül tacının ve altta amphora'nın olduğu sikke tipinin (Fig. 3.b) bir varyasyonunda, masada iki ödül tacı, içlerinde palmiye dalı ve aralarında ise iki para kesesi yer almaktadır (Fig. 2.a). Bunun yanı sıra ödül tacı, Elagabalus ile kent baş tanrısı Apollon *Tyrimnaios*'un tokalaştığı sikkelerde de karşımıza çıkmaktadır (Fig. 7.a; 7.c). Bu seride ödül tacı Elagabalus ile Apollon *Tyrimnaios* tokalaşırken aralarında yer almaktadır. Benzer bir betim Annia Aurelia Faustina'ya ait bir seride Elagabalus ile kent tanrıçası Tykhe'nin tokalaştığı sikkelerde karşımıza çıkmaktadır (Tip10.a). Bu iki sikke tipi de benzer bir propaganda gütmektedir. Kentin baş tanrısı olan Apollon *Tyrimnaios*, *homonoia* sikkelerinde olduğu gibi muhtemelen kenti temsil etmekteydi, Tykhe de Apollon *Tyrimnaios* gibi benzer bir imajı yansıtmaktaydı (*homonoia* sikkeleri için bkz. Franke & Nollé 1997, 222-227; Dönmez-Öztürk 2006, 126). Elagabalus'un kente bu festivali bahşetmesi sikkelere bu şekilde yansımıştı (Klose 2005, 131). Aynı zamanda imparator ile kent arasındaki bağı ve iyi ilişkileri festival bağlamında sunuyor olmalıydı. Çünkü festivaller genel itibariyle imparator ile kent arasındaki uyumu ve kurulan ilişkiyi de bir anlamda göstermekteydi (Harl 1987, 70; Klose 2007, 131). Bunun yanı sıra sikkelerde *Augousteia Pythia* olarak geçen bu festivalde Apollon *Tyrimnaios*'un da onurlandırıldığını ve kentteki Apollon kültüne vurgu yapıldığını da düşünebiliriz. Ayrıca Iulia Soemias'a ait bir sikke serisinde Apollon *Tyrimnaios*, elinde ödül tacını tutmaktadır (Fig. 9.a; 9.d). Dolayısıyla kent baş tanrısı olan Apollon *Tyrimnaios*'un tercih edilmesi bir tesadüf değildi. Phrygia kentlerinden Hierapolis'te benzer bir durum söz konusuydu (Newby 2005, 249; Burrell 2004, 137). Fakat kentlerde düzenlenen her *Pythia* festivali de Apollon ile bağdaştırılamamaktadır (Karl 1975, 110-121; Burrell 2004, 137). Perinthos'ta düzenlenen *Pythia* festivalini buna örnek verebiliriz (Burrell 2004, 137). Elagabalus sikkelerinde görülen diğer bir tip ise amphora ve içerisinde iki palmiye dalının olduğu seridir (Fig. 6.b; 6.c). Fakat sikkelerde festivale ilişkin herhangi bir lejand yer almamaktadır. Son olarak masa üzerinde çelenk içerisinde beş oy pusulasının yer aldığı, altta ise amphora'nın olduğu sikke serisi de bulunmaktadır (Fig. 4.a; 4.d; 4.f). Sikkelerde genellikle *ΑΥΤΟΥΚΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ* (Fig. 2.a) bazı serilerde ise sadece *ΠΥΘΙΑ* lejandı ile karşılaşılmaktadır (Fig. 7.a, c). Fakat *ΑΥΤΟΥΚΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ* lejandının yer almadığı seri de bulunmaktadır (Fig. 6.b) Bunun dışında bir seride *agon*'un ismi arka yüzde çelenk içerisinde yer almaktadır (Fig. 5.b).

Severus Alexander sikkelerinde karşılaştığımız tipler, Elagabalus sikkelerinde görülen tiplerin devamı niteliğindedir. Dolayısıyla Severus Alexander sikkelerinde bir seride ödül tacı ve içerisinde palmiye dalı (Fig. 11.b; Fig. 11.c), diğer seride ise amphora ve içerisinde palmiye dalı yer almaktadır (Fig. 12.a). Bunun dışında kentte ilk olarak Elagabalus zamanında

gerçekleşen ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ festivalinin I. Philippus (MS 244- 249) ve Valerianus (MS 253-260) zamanında yeniden düzenlendiği sikkeler ışığında anlaşılmaktadır. I. Philippus sikkelerinde arka yüzde ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ lejandı çelenk içerisinde yer almaktadır (Tip 13.a). Valerianus sikkelerinde ise masa üzerinde iki ödül çelenginin ve içlerinde palmye, altta ise amphora'nın olduğu bir seri bulunmaktadır ve sikkelerde ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ ΑΑΡΙΑΝΑ ΟΑΥΜΠΙΑ lejandı görülmektedir (Fig.14.a).

Sonuç

Küçük Asya'da düzenlenen *Agonistik* festivaller, Hellen kültürünün gelişmesine katkı sağladığı gibi, kentlerin prestijini de olumlu yönde etkilemekteydi (König 2005, 164-166; Uzunaslan 2008, 118). Bu festivaller, kentler arasında rekabeti tetiklerken, Roma imparatorluğu altında yaşayan kentlerin durumunu ve imparator ile kent arasındaki ilişkiyi de bir anlamda gözler önüne sermekteydi (Newby 2005; Blanco-Pérez 2018, 9). Bu nedenle festivaller, dinselğin yanı sıra politik, ideolojik ve ekonomik unsurları da içinde barındırmaktaydı.

Küçük Asya'da MS II yüzyılda ve özellikle MS III. yüzyılda kentlerde düzenlenen *agon*'ların sayısında ciddi bir artış gözlemlenmiştir (Blanco-Pérez 2018, 9-10). Thyateira için de bu durum kısmen benzerlik göstermektedir. MS II. yüzyılda Hadrianus'un onuruna düzenlenmiş olan *Hadrianeia*'yı MS III. yüzyılda Elagabalus zamanında düzenlenen *Panhellenik* bir niteliğe sahip olan *Augousteia*'yı ve Severus Alexander zamanında yapılan *Severeia*'yı örnek verebiliriz. Şüphesiz bu festivaller arasında *Augousteia* önemli bir yere sahipti. Thyateira'da bu tarz bir festivalin düzenlenmesi kentin prestijini olumlu yönde etkilediği gibi ekonomik açıdan da kente fayda sağlamış olmalıydı. Bu festivalin I. Philippus ve Valerianus zamanında yeniden imparatorlar tarafından kente bahşedildiğini genel olarak sikkelerden anlamaktayız. Aynı zamanda Valerianus sikkelerinin arka yüzlerinde ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ ΑΑΡΙΑΝΑ ΟΑΥΜΠΙΑ lejandı yer almaktadır. Dolayısıyla bu sikkeler kentte düzenlenen *agon*'un niteliği konusunda bilgi vermektedir. Öte taraftan imparatorun Küçük Asya'da birçok kentte bu tarzda *agon*'lar düzenlediği bilinmektedir (Karl 1975, 24; Klose 2005, 131; Erol-Özdizbay 2011, 129, 178). Thyateira'da da benzer bir politikayı güttüğü anlaşılmaktadır. Küçük Asya'da birçok kentte olduğu gibi Thyateira'da da yerel festivaller düzenlenmişti. Kente has ve yerel özellikler taşıyan bir festival olması bağlamında *Tyrimneia* da bu açıdan önemli bir yere sahipti. *Asklepieia* Festivali ise Pergamon'da düzenlenen *Asklepieia* festivalinin bir benzerini oluşturmaktadır (Fauconnier 2018, 141). Ayrıca kentte yazıtlar ve sikkeler ışığında ödülün para olduğu *themides* tarzı oyunların düzenlenmediği de anlaşılmaktadır.

Agonistik tiplerle yoğun olarak Elagabalus sikkelerinde karşılaşılmaktadır. Bu sikkeler kentte düzenlenen *Augousteia* festivalinin bir yansımasını teşkil etmektedir. Sikke tipolojisinin ise genel olarak ödül tacının olduğu bir ana tip üzerinden şekillendiği görülmektedir. Severus Alexander, I. Philippus ve Valerianus sikkelerinde yer alan *agonistik* tipler ise Elagabalus sikkelerindeki tiplerin devamı niteliğindedir.

Yazar notu: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı'nda hazırlanan Thyateira: Tarihi ve Sikkeleri isimli doktora tez çalışması TÜBİTAK 2214A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Bursu programı; Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (=AKMED) (Proje No: KU AKMED 2018/T.1042) Doktora Bursu ve ARIT (W.D.E. Coulson & Toni Cross Aegean Exchange Program) tarafından desteklenmektedir. Makalemi okuyarak, önerilerde bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Oğuz Tekin'e ve Doç. Dr. Aliye Erol Özdizbay'a çok teşekkür ederim. Winterthur Müzesi'nden Christian Schnizel'e *Griechische Münzen in Winterthur* katalogunda yer alan 3973 no'lu sikkenin fotoğrafı için; Aydın Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan ve müzeye Aydın'ın Söke ilçesinden satın alma yoluyla gelen (Env. No 36614) sikkeyi, bu makalede yayımlamam konusunda yardımcı olan Aydın Müze Müdürü A. Yıldız'a ve yardımlarını esirgemeyen H. Özkan'a çok teşekkür ederim.

Katalog**Elagabalus (MS 218-222)****Tip 1**

Öy.: AYT K M A(YP) ANTΩNEINOC Defne çelenkli Elagabalus büstü sağa.

Ay.: ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Ödül tacı, içinde iki palmye dalı.

Ref. **a)** BMC 115 (Env. no. 1895, 0508,56) AE 28mm, 7, 19g, *ky.* 12= RPC VI 4323. **2 b)** BMC 116 (Env. no. 1892,0507,189) AE 26mm, 7,92, *ky.* 1 = RPC VI 4323.1 **c)** SNG Cop Lydia 617 AE 27 mm, 8,37 g, *ky.* 12 = RPC VI 4323.10 **d)** McClean 8724 AE 26 mm, 7, 97 g, *ky.*12 = RPC VI 4323. **9 e)** CNG EA 408, 25 Oct. 2017, lot 327 AE 26 mm, 7, 61g, *ky.* 12 = RPC VI 4323.13 **f)** Gökyıldırım 2016, 711, AE 24/25 mm, 6,87 g, *ky.*12 **g)** SNG Leypold 1303 AE 24 mm, 3,68g, *ky.*12 = RPC VI 4337.11. Öy.: ANTΩNEINOC **h)** SNG Tübingen Lydien 3858 AE 22mm, 3, 27g, *ky.*2 =RPC VI. 4337.9. Öy.: ANTΩNEINOC **i)** ANS 1944.100.495.11 AE 21 mm, 4,24 g, *ky.* 12 = RPC VI. 4337.6. Öy.: ANTΩNEINOC **i)** SNG Cop Lydia 620 AE 20 mm, 3, 86 g, *ky.* 6 = RPC VI. 4337.4 Öy.: ANTΩNEINOC **j)** SNG München Lydien 665 AE 20 mm, 2,83 g, *ky.* 6 = RPC VI. 4337.5 Öy.: ANTΩNEINOC **k)** Önder 2014, 369 (Manisa Env. No. 16189) 20,5 mm, 2,71 g, *ky.* 12 Öy.: ANTΩNEINOC **l)** CNG auction 345, lot.418 AE 20 mm, 2,6 g, Öy.: ANTΩNEINOC.

Tip 2

Öy.: AYTKP (sic) K M AYP ANTΩNEINOC Defne çelenkli Elagabalus büstü sağa.

Ay.: ΕΙΙΙ CΤΡ Τ ΚΑ CΤΡΑΤΟΝΕΙΚΙΑΝΟΥ ΑΥΓΟΥCΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ

Masa üzerinde iki ödül tacı, içlerinde birer adet palmye dalı, aralarında iki adet para kesesi, masa altında amphora.

Ref. **a)** Hauck 20, lot. 413 AE 45 mm, 51, 02 g = RPC VI 4355.2.

Tip 3

Öy.: AYT K M AY ANTΩNEINOC Defne çelenkli Elagabalus büstü sağa.

Ay.: ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Masa üzerinde ödül tacı, içerisinde iki adet palmye dalı, masa altında amphora.

Ref. **a)** SNG v Aulock Lydien 3232 AE 27mm, 7, 50g = RPC VI 4332.2 **b)** SNG Leypold 1301 AE 25 mm, 5, 29 g *ky.*6 = RPC VI 4332.1.

Tip 4

Öy.: AYT K M AY ANTΩNEINOC Defne çelenkli Elagabalus büstü sağa.

Ay. : ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Masa üzerinde çelenk içerisinde beş oy pusulası, masa altında amphora.

Ref. **a)** Naumann 48, lot. 396 AE 26 mm, 8, 09g = RPC VI 4327.7 **b)** SNG Leypold 1302, 26 mm, 7, 18g, *ky.*6 = RPC VI 4327. **8 c)** SNG Cop. Lydia 616 AE 26 mm, 6, 71 g, *ky.*6 = RPC VI 4327. **3 d)** ANS 1944.100.49510 AE 25 mm 7, 21 g, *ky.* 6 = RPC VI 4327.5 **e)** SNG München Lydien 669 AE 25mm, 6, 60g, *ky.*6 = RPC VI 4327.4. **f)** Önder 2014, 368 (Manisa Env. no. 10626) AE 26 mm, 6, 24g, *ky.*6.

Tip 5

Öy.: AYT KAI M AYP ANTΩNEINOC Defne çelenkli Elagabalus büstü sağa.

Ay. : ΕΙΙΙ CΤΡ Τ ΚΑ CΤΡΑΤΟΝΕΙΚΙΑΝΟΥ ΝΕΟ, ΑΥΓΟΥCΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ

Çelenk içerisinde.

Ref.: **a)** B.Peus 366, 29 Oct. 2000, lot. 739 = B.Peus 382, 26 Apr. 2005, lot. 626 AE 47 mm, 49, 35g = RPC VI 4358.2 **b)** GMGM 152, lot. 1795 AE 45 mm, 46,60 g = RPC VI. 4357.1. Öy.: AYT KP K M AYP ANTΩNEINOC.

Tip 6

Öy.: ANTΩNEINOC Defne çelenkli Elagabalus büstü sağa.

Ay. : ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Amphora, içerisinde iki palmye dalı.

Ref. **a)** Gökyıldırım 2016, 712 AE 21mm, 4,97g, *ky.*12 **b)** Aydın Env. no. 36614 AE 21 mm, 3,79 g, *ky.*6 **c)** Savoca 1th Blue Auc., 23 Sept. 2017, lot 789 AE 21mm, 3, 44 g = RPC VI 4343.11 **d)** SNG München Lydien 666 AE 21mm, 3,22g, *ky.*6 = RPC VI 4343.4 **e)** ANS 1941.131.849 (RPC VI 4343.5= ANS 1931. 141. 849 (sic)) AE 20 mm, 3, 71 g **f)** SNG Cop. Lydia 621 AE 20mm, 2, 90 g, *ky.*6 = RPC VI 4343.3 **g)** SNG Leypold 1305 AE 20 mm, 3, 22 g, *ky.*6 = RPC VI 4343.10 **h)** CGT Coll. = Naumann (formerly Gitbud & Naumann) 52, 2 Apr. 2017, lot 1318 AE 19 mm, 3, 77g, *ky.*12 = RPC VI 4343.9.

Tip 7

Öy.: AYT KAI M AYP ANTΩNEINOC Defne çelenkli Elagabalus büstü sağa.

Ay. : ΕΙΙΙ CΤΡ Τ ΚΑ CΤΡΑΤΟΝΕΙΚΙΑΝΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ ΠΥΘΙΑ Solda Elagabalus ayakta, sağa, sağda Apollon *Tyrinnaios* ayakta, sola, tokalaşmakta, aralarında üstte ödül tacı, altta sunak.

Ref.: **a)** CNG Triton XV, 3 Jan. 2012, lot 1392 AE 46 mm, 47,47g, *ky.6* = RPC VI 4356.10 **b)** SNG Hunterian 1369 46 mm, 43 g, *ky.6* = RPC VI 4356.7 **c)** GMGM 125, 13 Oct. 2003, lot 315 AE 45mm, 50,16 g, = RPC VI 4356.11 **d)** NAC 100, 29 May 2017, lot 1277 (ex M&M 28, 1964, 426; Auciones 15, 1985, 286 and M&M 81, 1995, 540) AE 45 mm, 40,43 g = RPC VI 4356.12 **e)** BMC 112 (Env. no. 1844,1008,246) AE 45 mm, 35, 93 g, *ky.6* = RPC VI 4356.2.

Elagabalus Dönemi (MS 218-222)

Tip 8

Öy.: Korinth Miğferli Athena başı sağa.

Ay.: ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ ΠΥΘΙΑ ΑΥΓΟΥΣ Οδül tacı, içinde iki palmiye dalı.

Ref.: **a)** SNG Leypold 1260 AE 20 mm, 3,81 g, *ky.12* = RPC VI 10799.2 **b)** Kölner Auction 107, 7 Oct. 2017, lot. 178 AE 17 mm, 4, 49 g = RPC VI 10799.1.

Iulia Soaemias

Tip 9

Öy.: ΙΟΥΛΙΑ ΚΥΑΙΜΙΔΑ ΚΕΒΑΚΤΗΝ Iulia Soaemias büstü sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΚΤΡ Τ ΚΑ ΚΤΡΑΤΟΝΕΙΚΙΑΝΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Apollon *Tyrimaios* ayakta sola, sol elinde çifte balta tutmakta, sağ elinde ödül tacı tutmakta.

Ref.: **a)** CGT Coll. = Naumann Auction 52, 2 Apr. 2017, lot 1319 = Heidelberger Münzhandlung 18 (7 Nov. 1996), lot 18 AE 36 mm, 22, 04 g, *ky.6* = RPC VI. 6 4360.6 **b)** BMC 119 (Env.no. 1844,0425,299) AE 36 mm, 21, 67 g, *ky.6* = Kraft 42, 27.2 = RPC VI 4360.1 **c)** GHN 249, 7 Feb. 2007, lot 2072 AE 36 mm = RPC VI 4360.5 **d)** Winterthur 3973 AE 35 mm, 21,02 g, *ky.6* = RPC VI 4360.4.

Annia Aurelia Faustina

Tip 10

Öy.: ΑΝΝΙΑ ΦΑΥΚΤΕΙΝΑ ΚΕΒ ΑΝΝΙΑ ΑΥΡΕΛΙΑ ΚΑΥΚΤΙΝΑ büstü sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΚΤΡ Τ ΚΑ ΚΤΡΑΤΟΝΕΙΚΙΑΝΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ ΠΥΘΙΑ Solda Elagabalus ayakta sağa, sağda Tykhe ayakta sola, tokalaşmakta, aralarında ödül tacı.

Ref. **a)** Viyana GR.19642 AE 36 mm, 17, 75g, *ky.6* = Münsterberg 151, 87 = RPC VI 4359.1

Severus Alexander (MS 222-235)

Tip 11

Öy.: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΚ Δεφε çelenkli Severus Alexander başı sağa.

Ay.: ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Ödül tacı, içinde iki palmiye dalı.

Ref. **a)** SNG München Lydien 672 AE 21 mm, 3, 34g, *ky. 12* = RPC VI 4370.1 **b)** Naumann (Gitbud & Naumann) 18, 1 June 2014, lot 438 AE 20 mm, 3, 96 g = RPC VI 4370.4 **c)** Naumann (formerly Gitbud & Naumann) 37, Nov. 2015, 504 AE 19 mm, 3,61 g = RPC VI 4370.3 **d)** CGT Coll. AE 19 mm, 3, 69 g, *ky. 12* = RPC VI 4370.7 **e)** CGT Coll. AE 19 mm, 3,62 g, *ky. 12* = RPC VI 4370.5 **f)** CGT Coll. AE 19 mm, 3, 41g, *ky.12* = RPC VI 4370.6.

Tip 12

Öy.: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΚ Δεφε çelenkli Severus Alexander başı sağa.

Ay.: ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Amphora, içerisinde iki palmiye dalı.

Ref: **a)** Aiello coll. = GRPCL Thyateira 421 AE 20 mm, 3, 26 g = RPC VI 4372.2.

I. Philippus (MS 244- 249)

Tip 13

Öy.: Α Κ ΜΑΡ ΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΚ Δεφε çelenkli I. Philippus büstü sağa

Ay.: ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ Κ Α Ο ΑΡΧΙΜΗΔΟΥΚ, ΑΥΓΟΥΚΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ Çelenkli içerisinde.

Ref. **a)** Viyana GR 33452 40,4 mm, 27.88, g, *ky. 12* = RPC VIII (ID 21881).

Valerianus (MS 253-260)

Tip 14

Öy.: ΑΥΤ Κ Π ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΚ Δεφε çelenkli Valerianus büstü sağa

Ay.: ΕΠΙ Κ ΟΚΤ ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ, ΑΥΓΟΥΚΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ ΑΔΡΙΑΝΑ ΟΛΥΜΠΙΑ Masa üzerinde iki ödül tacı, içlerinde birer adet palmiye dalı, masa altında amphora içinde iki palmiye dalı.

Ref.: **a)** SNG München Lydien 688 AE 42 mm, 19, 92g = Kraft Taf. 47.68 = Mionnet IV 1011.

Fig. 1.e

Fig. 1.ı

Fig. 2.a

Fig. 3.b

Fig. 4.a

Fig. 4.d

Fig. 4.f

Fig. 5.b

Fig. 6.b

Fig. 6.c

Fig. 7.a

Fig. 7.c

Fig. 8.b

Fig. 9.a

Fig. 9.d

Fig. 11.b

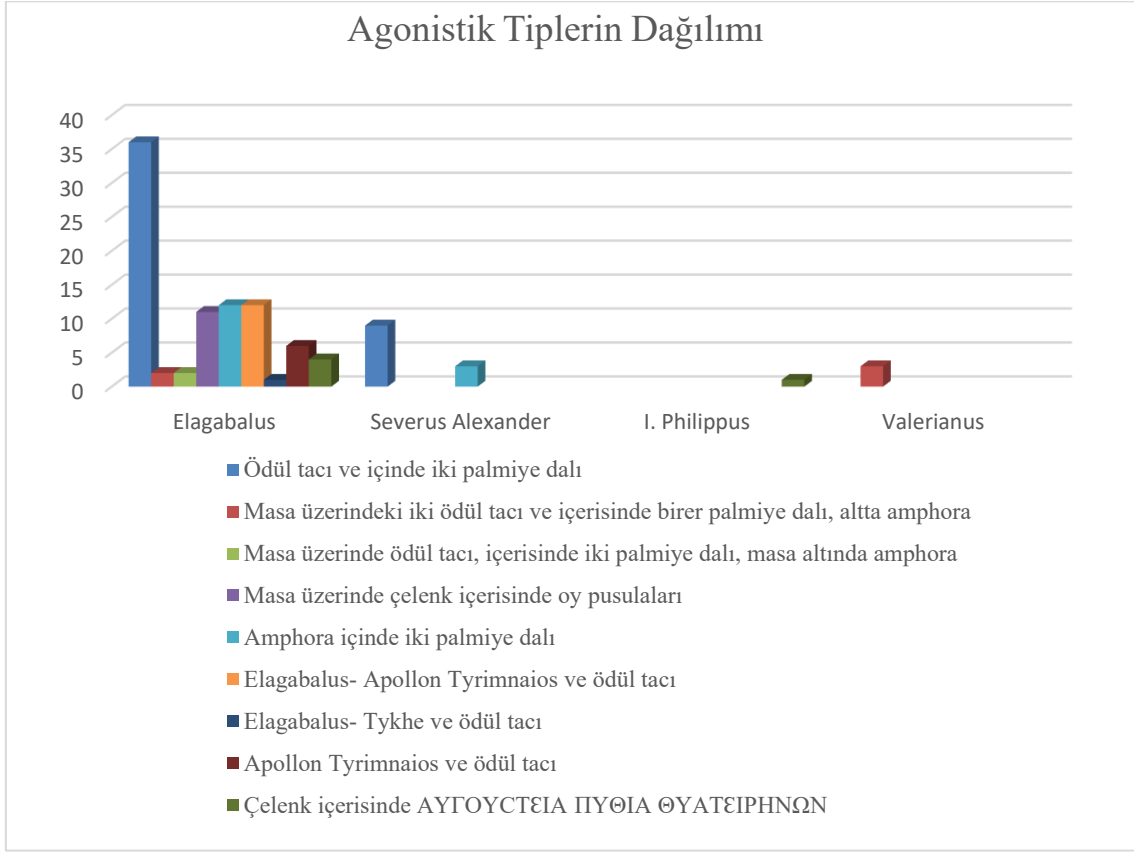
Fig. 11.c

Fig. 12.a

Fig. 14.a

Tablo 1. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Thyateira'da Agonistik Tiplerin İmparatorlara göre dağılımı (Tablo, RPC Online esas alınarak oluşturulmuştur <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search/browse?q=thyateira&page=9>).

BİBLİYOGRAFYA

- Adalya Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi Yıllığı.*
- Aiello Coll.* Aiello Collection John Aiello Collection of Roman Egyptian coins, also: antiquities, Roman coins, medieval coins.
- Aneziri S. 2014, "Greek Strategies of Adaptation to the Roman World: The Case of The Contest". *Mnemosyne* 67/3, 423-442.
- ANS American Numismatic Society. NY, USA.
- Arkeoloji Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aydın Arkeoloji Müzesi Koleksiyonu
- BCH Bulletin de correspondance hellénique.
- Benda-Weber I. 2013, "Textile Production Centres, Products and Merchants in the Roman Province of Asia". *An Offprint of Making Textiles in PreRoman and Roman Times People, Places, Identities*. Eds. M. Gleba & J. Pásztkai-Szeöke, Ancient Textiles Series 13, 171-191.
- Bennett R. 2014, *Local Elites and Local Coinage. Elite Self-Representation on the Provincial Coinage of Asia, 31 BC to AD 275*. London.
- Blanco-Pérez A. 2016, "Nomenclature and Dating in Roman Asia Minor: (M.) Aurelius/A And The 3rd Century AD". *ZPE* 199, 271-293.
- Blanco-Pérez A. 2018, "EPINIKIA: Celebrating Roman Victory in the Eastern Provinces of the Empire". *Tyche* 33, 9-41.
- BMC Lydia 1964, Head B. V. *Catalogue of Greek Coins Lydia*, Bologna.
- Head B. V. 1964, *Catalogue of Greek Coins Lydia*. Bologna.
- Boatwright M. T. 2000, *Hadrian and Cities and The Roman Empire*. New Jersey.
- Burrell B. 2004, *Neokoroi. Greek Cities and Roman Emperors*. Leiden, Boston.
- B. Peus Dr. *Busso Peus Nachfolger Auction House*.
- Chiron Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts*.
- CIG Corpus Inscriptionum Graecarum. Ed. A. Boeckh, Berlin (1828-1877)*.
- CNG Classical Numismatic Group Inc.* Lancaster and London. E.A.: Electronic Auction; Triton: printed auction.
- Çokbankir N. 2010, *Yazutlar Işığında Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya Agonları ve Sporcuları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi. Antalya.
- Dönmez-Öztürk F. 2006, *Roma Çağı Küçükasya Kentleri Arasında: Homonoia Anlaşmaları*. İstanbul.
- Dressel H. 1904, "Erwerbungen des Königlichen Münzcabinet in den Jahren 1898-1900 (antike Münzen)". *ZfN* 24, 33-37.
- Erol-Özdizbay A. 2011, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pontus- Bithynia Eyaleti'nde Agon'lar ve Agonistik Sikkeler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Erol-Özdizbay A. 2012, "Perge Sikkelerinde Agonistik Ödül Taçları". *Adalya* XV, 203-221.
- Erol-Özdizbay A. 2018, "Roma İmparatorluk Dönemi'nde Byzantion'da Agonistik Festivaller". Eds. M. Arslan & F. Baz. *A. Vedat ÇELGİN'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler*. İstanbul, 357-381.
- Fauconnier B. 2018, *Ecumenical synods: The associations of athletes and artists in Roman Empire*. Amsterdam.
- Franke P. R & Karola-Nollé M. 1997, *Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete. I Katalog*. Düsseldorf.
- Franke P. R. 2007, *Roma Dönemi'nde Küçükasya. Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı*. Çev. N. Baydur & B. Theis-Baydur. İstanbul.
- GHN Gerhard Hirsch Nachfolger, Munich, Germany.*
- GMGM Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung Auction House*.
- Gökyıldırım, T. 2016, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Lydia Sikkeleri Kataloğu*. İstanbul.
- Harl K. W. 1987, *Civic Coins and Civic Politics in the Roman East A.D. 180-275*. London.
- Hauck & Aufhäuser Numismatics, Munich; taken over by Künker*. Osnabrück.
- Heidelberger Münzhanlung a. Herbert Grün e. K, Heidelberg*. Deutschland.
- Hellenica: recueil d'épigraphie de numismatique et d'antiquités grecques*.
- IG Inscriptiones Graecae*.
- IGR IV 1975, Lafaye G. Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes. Inscriptiones Asiae II, Band IV*.
- IK 24.1 Smyrna 1987, G. Petzl, Inschriften Griechischer Staedte aus Kleinasien. Band 24.1: Die Inschriften von Smyrna. Teil II.1. Bonn*.
- JRS Journal of Roman Studies*.
- Karl H. 1975, *Numismatische Beiträge zum Festwesen der kleinasiatischen und nordgriechischen Städte im 2./3. Jahrhundert*. Saarbrücken.
- Klose D. O. A. 2005, "Festivals and Games In The Cities of The East During The Roman Empire". Eds.

- C. Howgego, V. Heuchert & A. Burnett. *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, 125-133. Kölner, *Kölner Münzkabinett*. Cologne, Germany.
- König J. 2005, *Athletics and Literature in the Roman Empire*. Cambridge.
- Kraft, K. 1972, *Das System der Kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien. Materialien und Entwürfe* (Istanbuler Forschungen Band 26). Berlin.
- Lämmer M. 1967, *Olympien und Hadrianeen im antiken Ephesos*. Köln.
- Leschhorn W. 1997, "Ancient Greek Coins and Agones". *NomKhron* 16, 87-94.
- Magie D. 1950, *Roman Rule in Asia Minor: to the end of the Third Century After Christ*, I-II. Princeton. McClean Collection 1929, *Catalogue of the McClean Collection of Greek Coins in the Fitzwilliam Museum I-III*.
- Mitchell S. 1990, "Festivals, Games and Civic Life in Roman Asia Minor". *JRS* 80, 183-193.
- Mitchell S. 1993, *Anatolia: Land, Men and Gods in Asia Minor*, Vol. I Oxford.
- Mionnet, T. E. 1809, *Description de Médailles antiques, grecques et romaines. Tome IV*. Paris.
- Mnemosyne *A Journal of Classical Studies*.
- Moretti L. 1953, *Iscrizioni Agonistiche Greche*. Roma.
- Münsterberg R. 1973, Die Beamtennamen auf den griechischen Münzen, geographisch und alphabetisch geordnet, 3 Teile und Nachtrag in einem Band, 1973, Georg Olms Verlag, Hildesheim ve New York. Ed. H. Engelmann - R.Merkelbach III. Subsidia Epigraphica, Quellen und Abhandlungen zur griechischen Epigraphik.
- Naumann Numismatik Naumann (formerly Gitbud & Naumann), Auction House, Vienna, Austria.
- Newby Z. 2005, *Greek Athletics In The Roman World: Victory and Virtue*, New York.
- NAC Numismatica Ars Classica AG. London.
- NomKhron *Nomismatika Khronika*.
- OGIS *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae* (Dittenberger).
- Önder M. 2014, *Manisa Müzesi'ndeki Lydia Bölgesi Şehir Sikkeleri*. Ege Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi, Yayın No.: 188. İzmir.
- PCPS *Proceedings of the Cambridge Philological Society*.
- Pleket H.W. 2010, "Games, Prizes, Athletes and Ideology". Ed. J. König, *Greek Athletics*. Edinburg University Press, 145-174.
- Price S. R. F. 2004, *Küçük Asya'da Roma İmparatorluk Kültü: Ritüel ve İktidar*. Çev.: T. Esin. İstanbul.
- RE Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*.
- Remijnsen S. 2011, "The So-Called "Crown-Games": Terminology and Historical Context of the Ancient Categories for Agones". *ZPE* 177, 97-109.
- RE Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*.
- Robert L. 1948, "Inscriptions de Thyatire". *Hellenica* VII, 70-79.
- Robert L. 1982, "Documents d'Asie Mineure". *BCH*, 309-378.
- RPC VI Calomino D. & Burnett A. (2017), *Roman Provincial Coinage, Volume VI, From Elagabalus to Maximinus Thrax (AD 218-238) Asia Minor and Egypt* (online). https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search/browse?volume_id=11.
- Rumscheid J. 2000, *Kranz und Krone, Zu Insignien Siegespreisen und Ehrenzeichen der römischen Kaiserzeit* (IstForsch 43). Tübingen
- Salzmann D. 1998, "Kaiserzeitliche Denkmäler mit Preiskronen. Agonistische Siegespreise als Zeichen Privater und öffentlicher Selbstdarstellung". *Stadion* 24/1, 89-99.
- Savoca Savoca Numismatik GmbH & Co. KG. Munich, Germany.
- Scanlon T. F. 2002, *Eros & Greek Athletics*. Oxford.
- Schmitt J. 1943 "Tyrimneia". *RE* VII/2, 1867-1868.
- SDÜ Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- SNG Sylloge Nummorum Graecorum*.
- SNG v Aulock Lydien* 1963, *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Sammlung H. Von Aulock, Lydien*, Berlin.
- SNG Cop Lydia* 1947, *Sylloge Nummorum Graecorum: The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Lydia*. Kopenhag.
- SNG Hunterian I* 2004, *Sylloge Nummorum Graecorum Volume XII. The Hunterian Museum Univeristy of Glasgow. Part I: Roman Provincial Coins Spain-Kingdoms of Asia Minor*. Oxford.
- SNG Leypold I* 2000, *Sylloge Nummorum Graecorum. Österreich. Sammlung Leypold, Kleinasiatiscche Münzen der Kaiserzeit. Band I: Pontus- Lydien*. Wien.
- SNG München Lydien* 1997, *Sylloge Nummorum Graecorum: Deutschland Staatliche, Münzsammlung München 23 heft: Lydien*. München.
- SNG Tübingen Lydien* 1994, *Sylloge Nummorum Graecorum Münzsammlung Universität Tübingen V: Karien und Lydien*, München.

- Sparwforth A. J. S 1989, "Agonistic Festivals in Roman Greece". Eds. S. Walker & A. Cameron, *The Greek Renaissance in the Roman Empire* (Bulletin Supplement 55). London.
- Stadion: Internationale Zeitschrift für Geschichte des Sports – International Journal of the History of Sport – Revue Internationale d'Histoire du Sport.*
- TAM V, 2 1989, Herrmann P. *Tituli Asiae Minoris V: Tituli Lydiae linguis M Graeca et Latina conscripti, II: Regio Septentrionalis ad Orientem Vergens.*
- Tyche Beiträge zur Alten Geschichte, *Papyrologie und Epigraphik Contributions to Ancient History, Papyrology and Epigraphy.*
- Tzachili I. 2012, "Weaving, Dress and Technical Developments in Roman Era Greece". Eds. I. Tzachili & E. Zimi, *Textiles and Dress in Greece and The Roman East A Technological and Social Approach.* Athens, 11-22.
- Uzunaslan A. 2005, "Aphrodisias Agonları". *SDÜ* 13, 37-68.
- Uzunaslan A. 2008, "Side'de Agonistik Festivaller". *Arkeoloji Dergisi* XI, 117-128.
- van Bremen R. 1996, *The Limits of Participation: Women and civic life in the Greek East in the Hellenistic and Roman Periods.* Amsterdam.
- van Nijf O. 1999, "Athletics, Festivals and Greek Identity in The Roman East". *PCPS* 45, 176-200.
- van Nijf O. 2001, "Local Heroes: Athletics, Festivals and Elite self – fashioning in the Roman East". Ed. S. Goldhill, *Being Greek and Rome. Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire.* Cambridge University Press, 306-334.
- Weiss P. 1995, "Hadrian in Lydien". *Chiron* 25, 213-224.
- Viyana *KHM Vienna Kunsthistorisches Museum.*
- Winterthur, B. H. 1987, *Griechische Münzen in Winterthur, Vol. 2.* Winterthur.
- Zimmerman C. 2002, *Handwerkervereine im griechischen Osten des Imperium Romanum* (Monographien des Römisch- Germanischen Zentralmuseums 57). Mainz.
- Ziegler R. 1985, *Städtisches Prestige und kaiserliche Politik. Studien zum Festwesen in Ostkilikien im 2. und 3. Jahrhundert n.Chr.* Düsseldorf Schwann.
- Zfn Zeitschrift für Numismatik*
- ZPE Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.*

İnternet Kaynakları

RPC online <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>

Coin Archives <http://coinarchives.com>

(<http://numismatics.org/search/results?q=thyateira&start=60>)